

ministr obrany je jmenován do funkce velitele ozbrojených sil Společenství. Projevuje se významná snaha nemít politické centrum Společenství. Nejvyšším koordinačním orgánem Společenství je prozatím Rada hlav států. Dohoda z Alma-Aty stanoví též, že velení nad strategickými jadernými zbraněmi na území SNS bude prozatím jednotné. Proces formování SNS potvrzuje zřejmě několik let včetně budování ozbrojených sil jednotlivých států (navazování nových politických, mezinárodních, vojenských, ekonomických a dalších vztahů, měnová a celní politika atd.). Vznik Společenství nezávislých států je od počátku provázen nestabilitou, nejasnou budoucností v mnoha oblastech, zejména v otázkách bezpečnosti, účasti na helsinském procesu, KBSE apod. Nelze vyloučit, že po určité době se může vytvořit nové pojetí obrany SNS vzhledem k tomu, že se objektivně vytváří nový vojenskostrategický prostor světového významu, kdy některé státy Společenství si přejí vlastní ozbrojené síly. První reakce "okolního" světa Společenství nezávislých států je rozpačitá a ostražitá. Stejně tak se velmi opatrně formulují i politické prognózy mnohých zkušených politologů.

Plukovník Ing. Jaroslav Němec

PŘEDVÍDÁNÍ RIZIK

V tomto století vzniká třetí historická příležitost nově organizovat vztahy v Evropě.

Prvním pokusem byl versailleský mír po ukončení první světové války. Vytvořený mezinárodní systém obsahoval mnohá rizika, která po dvaceti letech vyústila v nové světové střetnutí.

Dalším pokusem byla Jaltská konference. Uspořádání Evropy po druhé světové válce přineslo rozdělení Evropy na základě systémového konfliktu mezi demokracií a totalitou.

Za konfrontaci zaplatily národy nesmírnou cenu. Přesto se v západní Evropě podařilo vytvořit sjednocené demokratické společenství států založené na dodržování lidských práv a občanských svobod, právním řádu a ekonomický blahobyt založený na tržním hospodářství. Ve stejném období totalitní systém vycházející z ovládnutí národů, potlačování lidských práv a občanských svobod dospěl k sociálnímu rozkladu a ekonomickému úpadku. Státy střední a východní Evropy svrhly totalitní režimy, projevíly odhodlání uskutečnit politický a ekonomický přerod, aby se zařadily do evropského i světového společenství vyspělých demokratických států.

Bezpečnost v Evropě byla postavena na jaderném odstrašování mezi NATO a Varšavskou smlouvou. Bezpečnost v rámci NATO vycházela ze společné oddanosti demokratickým principům a svobodné vůli národů demokracii bránit proti ohrožení. Tyto principy zamezující vzniku střetů mezi demokratickými státy jsou i nadále platné. U Varšavské smlouvy byla bezpečnost založena na ovládnutí a omezení svrchovanosti členských států totalitní mocí, na potlačování lidských práv i občanských svobod vládnoucími režimy. Tyto principy bránící vzniku střetů mezi státy i v nich samotných přestaly platit. Nástroje rodící se demokracie nejsou dosud dostatečně silné, aby mohly účinně čelit novým výzvám. V celé oblasti střední a východní Evropy včetně jednotlivých států vzbuzují nejistoty obavy o budoucí bezpečnost.

Vývoj v Evropě po roce 1989 svědčí o tom, že proces politického a ekonomického přerodu v bývalém SSSR, státech střední i východní Evropy je spojen s mnoha nejistotami, není nezvratný. Příští geopolitický i geostrategický vývoj v Evropě je spojen s riziky, která bezpečnostní politika a strategie obrany nemůže přehlížet.

Riziko chápou jako možnost, že z různých možností budoucích stavů objektů, jevů nebo procesů nastane některá z nepříznivých nebo nežádoucích možností. Riziko nelze ztotožňovat s jedinou možností budoucího vývoje (zpravidla s nejméně příznivou). V oblasti bezpečnosti může vzniknout důsledkem rizika mnoho situací, jejichž limitami jsou na jedné straně stabilita a mír, na druhé ozbrojené střetnutí. Strategické plánování proto musí být plánováním všech možností. Může některým možnostem přisuzovat větší či menší pravděpodobnost výskytu, ale musí být připraveno reagovat i na výskyt alternativy méně pravděpodobné.

V podmínkách nejistoty a nestability má proto mimořádný význam systematické studium podmínek, faktorů a souvislostí, jež mají vliv na to, která z možností nastane. Při studiu krizových faktorů je nutné brát v úvahu nejen situace, jejichž důsledky jsou známy nebo snadno předvídatelné, ale především poznávat možné důsledky a nalézat možná řešení pro situace, se kterými se mezinárodní systém dosud nesetkal. Podrobná znalost krizových oblastí a včasné rozpoznání konfliktních situací je předpokladem přijetí správných politických rozhodnutí, vytvoření potřebných mechanismů i nástrojů předcházení a řízení krizí.

Z hlediska zajištění bezpečnosti ČSFR stojí v popředí zájmu rizika spojená s:

- Nejistotou příštího vývoje ve vzniklých nástupnických státech, které mají značný vojenský potenciál.

- Politickým a ekonomickým přetvořením ve státech střední a východní Evropy, zejména projevy nacionalismu, vzrůstající etnické rozdíly, náboženské nesnášenlivosti, projevy rasismu a nestálosti politické, ekonomické a sociální situace, ve které proces probíhajícího přerodu není nezvratný.

Otevření hranic po rozpadu železné opony, revize zahraniční a obchodní politiky ČSFR ve vztahu ke státům třetího světa, účast ČSFR ve válce u Perského zálivu zvětšila význam rizik, které byly v ČSFR dosud vnímány jen okrajově nebo pokládány za méně významné.

- Šířením vysokých vojenských technologií, zejména raketových, jaderných, chemických a biologických zbraní.

- Mezinárodním a státním terorismem i obchodem s drogami.

- Vývojem vztahů "Sever - Jih", která mohou být přítomná i v Evropě formou střetnutí mezi bohatými státy Evropských společenství a chudými státy, jejichž pokusy o ekonomický blahobyt budou neúspěšné (např. migrace obyvatelstva, možný vznik nových jaderných mocností na území bývalého SSSR, vydírání, terorismus v důsledku bídy a bezvýhledného zofalství obyvatelstva).

Dále nelze přehlížet rizika vznikající mimo Evropu, zejména v oblasti Středního východu.

V československé společnosti (zejména v akademických a nevládních zařízeních) i v československé armádě se začal vytvářet systém, jehož úkolem je určit jednotlivé entity mezinárodního systému a definovat vztahy mezi nimi. Na základě vědeckých prognóz bude vytvářet alternativy zahrnující všechny hlavní možnosti budoucího vývoje a stane se základem tvorby nepředpojatého prostředí pro vytvoření bezpečnostní politiky i pojetí obrany. Systém umožní definovat pro každou možnost budoucího vývoje krizové oblasti, konfliktní situace, charakter ohrožení, pravděpodobný sled událostí, vyjádří odpovídající politiku, vypracovat politické směrnice pro zajištění bezpečnosti a obrany. Na jejich základě bude možné v Čs. armádě vytvářet odpovídající operační scénáře a směrnice pro vedení obrany.

Pro předvídání a vyhodnocování rizik mají značný význam příznaky, které s dostatečným předstihem signalizují možnost vzniku konfliktní situace. Mezi významné příznaky patří:

■ Rozdíly (politické, ekonomické, kulturní, náboženské, jazykové, mezi správními a etnickými hranicemi aj.).

■ Porušování lidských práv a základních občanských svobod.

■ Nesprávnost (včetně sociální, neexistence právního řádu, nebo jeho porušování).

■ Politická vůle a moc stojí nad právním řádem.

■ Svoboda jednotlivce je podřízena nějakému společnému principu (národnostnímu, etnickému, náboženskému aj. fundamentalismu).

■ Svrchovanost státu a zájmy občanů jsou podřízeny vyššímu principu (např. ideologickému, náboženskému).

■ Sociální rozdíly, bída, nezaměstnanost a životní podmínky se stávají nesnesitelné pro široké vrstvy obyvatelstva.

■ Nedostatek zdrojů (vody, potravin, surovin, energie aj.).

■ Dojde k systémovým rozdlům mezi společnostmi (demokracií a totalitou, liberalismem i fundamentalismem).

Riziko zahrnuje možnost vzniku konfliktní situace a možnost řešení střetnutí za použití násilí. Riziko a konfliktní situaci není možné ztotožňovat s ohrožením. Pojem ohrožení nejen zahrnuje možnost řešit tuto situaci použitím násilí, ale i projevenou vůlí násilí použít.

V současném evropském bezpečnostním systému žádný stát neprojevuje úmysl použít násilí pro řešení sporných otázek. Nelze proto hovořit o bytí ohrožení. V rámci strategického plánování obrany lze však předvídat charakter ohrožení, které by mohlo nastat v případě, že by vznikla některá nepříznivá možnost budoucího vývoje a bezpečnostní systém by selhal. Mezi možná ohrožení v současné době patří: hromadné nepokoje a migrace obyvatelstva, sabotáže a terorismus (individuální, skupinový, státní, mezinárodní), podvracení, vydírání, přerušení toků a dodávek životně důležitých zdrojů, válka občanská, malé nebo střední intenzity, válka velké intenzity (je pokládána za nejméně pravděpodobné ohrožení).

Ing. Milan Štembera, CSc.

NADĚJE A SKUTEČNOST KOMPLEXNÍHO SYSTÉMU EVROPSKÉ BEZPEČNOSTI

Rozpadem bipolárního bezpečnostního systému v Evropě získalo Československo plnou suverenitu, korunovanou zakončením odchodu cizích vojsk z území v závěru června 1991. Ztratilo však současně dosavadní bezpečnostní vazby a záruky, ať již jakkoli vágního